
TÜRKİYE VE KUZEY DOĞU BULGARİSTAN DELİORMAN TÜRKLERİNİN KINA HAVALARINDA BİR VARYANT ÜZERİNE İNCELEME: “AK BAKIRLAR SUSUZ KALDI”

Doç. Dr. F. Reyhan ALTINAY*

ÖZET

Türkiye’de ve Türklerin yaşadığı coğrafyalarda “düğün ritüelleri” kültürel kodların bütün canlılığıyla yaşadığı/yaşatıldığı, bir kuşaktan diğerine kültürel aktarımın gerçekleştirildiği ve toplumsal bağların güçlendirildiği alanlardır. Günümüzde Balkanlar’daki Türklerin düğün ritüellerinin de Anadolu’daki örneklerinden az çok farklılıklarla sürdürülmeye çalışıldığı gözlenmektedir. Kuzey Doğu Bulgaristan’da Deliorman Türklerinin yaşadığı Rusçuk, Razgrad ve Şumnu’ya bağlı köylerde “düğün gelenekleri” bağlamında kadınlarla yapılan görüşme, gözlem ve kayıtlarla düğün pratikleri bağlamında seslendirilen kına – düğün havaları, dikkate değer ölçüde ve nitelikte halk müziği dağarını gözler önüne sermiştir. Makalede bu coğrafyada gerçekleştirilen alan araştırması ve belgeleme çalışmalarındaki bulgulardan yola çıkılarak, Anadolu sahasında da bilinen bir ortak ezginin/türkünün “varyant” (eş ve/veya benzer metin) olma özelliği üzerine bir inceleme ve notalı örnek ezgiler sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Deliorman, Türkler, halk müziği, kına havası, varyant/versiyon.

A REVIEW ON THE VARIANT OF HENNA SONGS IN TURKEY AND THE TURKS IN DELİORMAN IN THE NORTH – EAST OF BULGARIA: “AK BAKIRLAR SUSUZ KALDI”

ABSTRACT

Wedding rituals are the areas in which all vibrancy of cultural codes live and culture transmit from one generation to another along with the social relations stronger in Turkey and the Turks living in all geographies. Nowadays, it is observed that the wedding rituals of the Turks in the Balkans have been maintaining with more or less differences of the Anatolian wedding ritual samples. Henna and wedding songs in the context of the "wedding traditions" in women interview, observation, and voiced in the context of this, of course are significant in folk music repertoire in the villages of Russe, Razgrad, Şumen inhabited by the Turks in Deliorman in the North East of Bulgaria. In the article a review on a shared folk song as "variant" a common tune (spouse and/or similar text) and sample tunes with notations known in Anatolia, too, through the field researches and documentation of the work carried out in this region findings.

Key Words: Deliorman, The Turks, folk music, henna song, variant/version.

---

* E.Ü. DTMK Ses Eğitimi Bölümü Öğretim Üyesi.

Giriş

Toplumbilimleri alanında “kültürel çalışmalar” (=cultural studies) olarak tanımlanan teorik ve pratik araştırmalar yöntem bakımından “bağlam” merkezli olarak yürütülmekte olup bu araştırmaların başlıca bağlamları “doğum – düşün – ölüm” ritüelleridir. İnsanoğlunun kültürel evriminde geçirdiği aşamalar bakımından bu üç temel bağlam “zaman–mekân, geleneksellik–modernité, kent toplumu–kırsal toplum, benzerlik–biriciklik” paradigmalarına göre çeşitlilik gösterir. Türkiye’de ve Türklerin yaşadığı tüm coğrafyalarda ise özellikle “düşün ritüelleri” kültürel kodların bütün canlılığıyla yaşadığı ve/veya yaşatıldığı, bir kuşaktan diğerine kültürel aktarımın gerçekleştirildiği alanlardır.

Düşün ritüelleri, evlilik olayının duyurulması, ailelerin akrabalık ilişkilerinin meşrulaştırılması amacıyla çok sayıda ve çeşitlilikte “töre – tören, kutlama – kutsama” gibi pratiklerin gerçekleştirilmesiyle toplumsal bağların güçlendirildiği bağlamlardır. Anadolu halk kültüründe düşün ritüelleri; düşün öncesi (görücülük, dünürçülük, kız isteme, söz kesimi, şerbet, nişan, düşün okuntusu, çeyizin gitmesi/sergilenmesi, gelin hamamı vb.); düşün aşaması (kız ve erkek kınası, damat traşı, gelin göçürme, nikâh, gerdek, yüz görümlüğü, duvak – paça vb.); düşün sonrası (gelinlik – güveylik töreleri vb.) olmak üzere bir dizi kalıp geleneğin gerçekleştirilmesini içerir. Bütün bunların yanı sıra, köy, kasaba, varoş ve kent toplumları bakımından ele alındığında ise düşün ritüellerinin farklı kültürel kodlar ve farklı parametrelerle şekillendiği gözlenir.

Anadolu’daki en eski topluluklarda evlilik ve aile kavramının varlığına ilişkin ilk bulgular, anaerkil aile geleneğinden babaerkil (ataerkil) geleneğe geçiş sürecinde “kadının” çocuk teminindeki belirleyici rolü nedeniyle toplumsal konumu bakımından önde ya da eşit konumda olduğunu göstermektedir. Hatta o çağlarda evlilik müessesesine ilişkin bazı kanunların varlığı ile sözlülük, nişanlılık benzeri uygulamaların olduğu da bilinmektedir. Anadolu’ya göç eden Orta Asya kavimleri ile İslâm kültür dairesindeki toplumlar ve diğer inanç sistemlerine bağlı topluluklar da, Anadolu’daki düşün ritüellerinin “senkretik” bir niteliğe bürünmesini sağlamıştır.

Günümüzde Balkanlar’daki Türklerin düşün ritüellerinin ise Anadolu’daki örneklerinden az çok farklılıklarla sürdürülmeye çalışıldığı gözlenmektedir. Bu topluluklardan Kuzey Doğu Bulgaristan’da Deliorman Türklerinin önemli bir bölümünün yaşadığı Rusçuk, Razgrat ve Şumnu’ya bağlı köylerde 27 – 30 Ağustos 2013 tarihlerinde “düşün gelenekleri” bağlamında alan araştırması ve belgeleme çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Türkiye ile Kültürel İlişkiler Güneş Derneği’nce “Deliorman Türklerinin Düşün Gelenekleri, Müzikleri ve Kıyafetleri” adıyla projelendirilerek, sonuç raporlarının bir kitap ve DVD eşliğinde yayına dönüştürüldüğü bu projenin yürütücüsü ve araştırmacıları; Mecbure Efraimova (Güneş Derneği Başkanı – Rusçuk), Desislava Tiholova (Folklor ve Mitoloji Uzmanı – Rusçuk), Doç. Dr. Hüseyin Yaltrık (TRT İzmir Radyosu THM Sanatçısı, Akademisyen – Türkiye) ve Doç. Dr. F. Reyhan Altınay (E.Ü. DTMK Ses Eğitimi Bölümü Öğretim Üyesi – Türkiye) olup Güneş Derneği’nin diğer daimi üyeleri bu projenin çeşitli evrelerinde görev almışlardır. Kuzey Doğu Bulgaristan’da Deliorman Türklerinin yaşadığı Rusçuk’a bağlı Yeniceköy ve Ödennik Köyü, Razgrat’a bağlı Torlak ve Caferler Köyü ile

Şumnu'ya bağlı Çukurköy'de kadınlarla yapılan görüşme, gözlem ve kayıtlarla düğün pratikleri ve bu pratiklerin bağlamında seslendirilen kına – düğün havaları, dikkate değer ölçüde ve nitelikte halk müziği dağarını gözler önüne sermiştir.

Bu bağlamda, gerek Anadolu'da gerekse Kuzey Doğu Bulgaristan Deliorman Türkleri'nde düğün ritüellerinin; gelenek – görenek, giyim – kuşam, müzik – dans, sözlü edebiyat ürünleri, toplumsal – bireysel kalıp tutum ve davranışlar vb. gibi çeşitli boyutlarıyla analiz edilerek çözümlenmesi genel olarak kültürel çalışmaların – özel olarak da halk bilimi ve etnomüzikoloji disiplinlerinin başlıca inceleme alanıdır. Makalede ise bu coğrafyada gerçekleştirilen alan araştırması ve belgeleme çalışmalarındaki bulgulardan yola çıkılarak, Anadolu sahasında da bilinen bir ortak ezginin/türkünün "varyant (eşmetin)" olma özelliği üzerinde bir niceleme sunulmaktadır.

Kavramsal çerçeve

Halkbilimi disiplininin başlıca inceleme bağlamları olarak geçiş törenlerinin (*rites of passage*) en renkli evlilik törenleridir. "Tören–ayın–ritüel" kavramları bu geçiş aşamalarının tanımlanması ve analizi bakımından öne çıkan kavramlardır. Ayın ve tören kavramları, dinsel ve seküler olanın ayırt edilmesinde iş görürken, ritüel bu iki kavramı da içeren genişlikte çözümleyici ve/veya anlamlandırıcı bir kavram olarak kullanılır. Gennep'e göre, geçiş törenleri statüdeki bir değişimin (örneğin, gençlikten yetişkinliğe, bekârlıktan evliliğe geçiş) beraberinde getirdiği ritüellerin üç evresi vardır ve bu üç evrenin her birisi, açık sembolik sınırlamalarla birbirinden ayrılır, der.¹

Günümüz toplumbilimleri aile kavramı, evlilik ve bu kavramların toplumsal bağlamdaki anlam ve içerikleri konusunda çeşitli yaklaşımlar sunarken, ailenin bir çekirdek grup olmasından çok sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik çerçevede anlaşılmasına odaklanır.² Evlilik kurumunun bu yapı içerisindeki törensel kısmında ise bir toplumdaki diğerine çeşitlilik ve iç içe geçmişlik arz eden görünüme dikkat çekilir.³ Tarihsel bakımdan aile kavramını irdeleyen görüşler ise doğal, biyolojik, toplumsal olay, olgu ve koşulların etkisiyle aile kurumunun ve evlilik olayının biçim/içerik olarak farklılaştığına işaret ederek, bugünkü biçimin de tek ve sonsuz olmadığı ifade edilir.⁴ Düğün ritüelleri tıpkı diğer sembolik ve tekrar eden davranış kalıplarında olduğu gibi bireyin toplumsal alandaki rolünü, statüsünü belirginleştirirken, aynı zamanda bir gruba bağlı olması ve kabul görmesi gibi işlevlerin de gerçekleşmesine olanak sağlar.⁵ Birey açısından bu gelişmeler cereyan ederken, düğün ritüelinin bir tür toplumsal örgütlenme ve organizasyon niteliği taşıması nedeniyle sosyal norm, geleneksel, dinsel ve ekonomik boyutları itibarıyla de "kamusal" bir katılım ve etkileşimi görünür kılar.⁶

¹ Gordon Marshall, *Sosyoloji Sözlüğü*, (Çev: O. Akınhay – D. Kömürçü), Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 1999, s. 257.

² Bkz. Doğan Ergun, *100 Soruda Sosyoloji Elkitabı*, İmge Kitabevi, 8. Baskı, Ankara, 2006, ss. 241 – 242.

³ Bkz. Kudret Emiroğlu – Suavi Aydın, *Antropoloji Sözlüğü*, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 2003, ss. 293 – 296.

⁴ Bkz. Orhan Hançerlioğlu, *Toplumbilim Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, 2. Basım, İstanbul, 1996, ss. 14 – 15.

⁵ Gordon Marshall, *a.g.e.*, ss. 623 – 624.

⁶ Kudret Emiroğlu – Suavi Aydın, *a.g.e.*, s. 809.

Türkiye ve Balkanlar'daki Türklerin düğün ritüellerinin benzerlik, farklılık ve çeşitliliği tarihsel ve kültürel kökenleri bakımından bir bakışı da gerektirmektedir. Evlilik ve düğün ritüelleri ile bu bağlamın etrafındaki yan kavramların Anadolu'daki izleri takip edildiğinde en eski yerleşik ya da göçer topluluklardaki uygulamalar şaşırtıcı bir biçimde günümüzdekilerle bağ kurulmasını mümkün kılar. Sözelimi, Hitit kadının evlilik müessesesi ve ailedeki rolü hakkındaki bilgiyi Kültepe kaynaklı aile hukukuna ilişkin kanunlardan elde ediyoruz. Evlenmeye değinen maddelerde hür insanlar ve esirler ayrılır. Hür insanlar arasında evlilikten evvel sözlülük, nişanlılık devresi vardır. İki genç insan arasında evlilik söz konusu olunca erkek, kız tarafına bir "kusata – başlık" öder. Kız ise "ivaru – çeyiz" getirir. Kızın tarafı sözden vazgeçerse, erkeğin verdiği başlık kendisine iki misli iade edilir. Hititlerde kız kaçırma suç sayılır, kanunlarda buna yönelik maddeler vardır. Eğer sözlü kızı, ana ve babası ayırırsa ve başka erkeğe verirse ana baba, başlığı iki misli olarak öder.⁷

Boratav'ın tpsitlerine göre Anadolu halkının evlenme geleneklerinde çok eski törelerden, bir kısmı Türklerin İslâm öncesi ve Anadolu öncesi çağlardan, bir kısmı da başka kökenlerden gelme kalıtlara rastlanır. Türk anlatı geleneğinde, örneğin Dede Korkut destanında ve birçok masallarda, evleneceği erkeğin kendisini yenmesi şartını koşan savaşçı genç kızlara rastlanır. Anadolu Yörükleri ve Tahtacıları arasında da bu eski geleneğin izleri görülür.⁸ Dede Korkut kitabında evlenmeye ilişkin törenlerin tümü "kiçi düğün" (küçük düğün) ve "ulu düğün" deyimleriyle iki kesime bölünüyor; birincisi söz kesimi ve nişan kümesini, ikincisi de kına, gelin göçürme ve gerdek etrafındaki törenleri gösterir. Aynı kitapta "toy düğün" deyiminin, bugünkü "düğün – bayram" anlamı ile evlenme törenleri söz konusu olmadan da, yemeli – içmeli her türlü şenlik için kullanıldığını görürüz.⁹ Türkiye'de halkbiliminin üzerinde en çok durulmuş konularından biri olarak düğün töre ve törenleri konusunda Boratav bir ritüel dizisini şöyle belirlemiştir:

- A. Düğün öncesi
  1. Görücülük, dünürçülük, kız isteme
  2. Söz kesimi, şerbet, nişan
  3. Düğün okuntusu
  4. Çeyizin gitmesi ve sergilenmesi
  5. Gelin hamamı
- B. Düğün evresi
  1. Kına geceleri a. Kız kınası b. Oğlan kınası
  2. Gelin göçürme
  3. Nikâh
  4. Gerdek
  5. Gerdek ertesi (duvak – paça)
- C. Düğün sonrası (gelinlik – güveylik töreleri)¹⁰

⁷ A. Muhibbe Darga, *Anadolu'da Kadın (On Bin Yıldır Eş, Anne, Tüccar, Kraliçe)*, Yay. Haz. Emine Çaykara, YKY, İstanbul, 2011, s. 188.

⁸ Pertev Naili Boratav, *100 Soruda Türk Folkloru*, Gerçek Yayınevi, 5. Baskı, İstanbul, 1999, s. 187.

⁹ Boratav, *a.g.e.*, s. 168.

¹⁰ Boratav, *a.g.e.*, s. 172.

Türkiye’de düğün geleneklerinin merkezinde yer aldığı görülen “kına törenleri” bu sınırları aşarak, diğer coğrafyalarda yaşayan Türklerin düğün ritüellerinde de aynen ya da benzer bir biçimde sürdürülmektedir. Balkanlar’da yaşayan Müslüman Türklerin kına törenleri kadar Midilli Rumlarının düğünlerinde de kına kelimesinden türetilen “kına” sözcüğünün kullanılması ve gerdekten bir gece önce kutlanıyor olması; kına ritüelinin Türkiye, Balkanlar ve Ege Adaları’ndaki halklarda da yaygınlığına işaret etmektedir.¹¹

Ülkemizde halk kültürü bağlamında, “doğum – düğün – ölüm” geçiş ritüellerinden ikincisinde ve yukarıda yer verilen ritüel dizisine göre “düğün öncesi – düğün evresi – düğün sonrası” aşamalarından düğün evresinde kız ve oğlan kınası biçiminde gerçekleştirilen bu törensel uygulamaların, özellikle kadınlar arasında müzik eşliğinde gerçekleştirilmesi de başlıca iki aşamayla mümkün olur. Sözelimi, Batı Anadolu’da halk arasında “gelin ağlatma” ve “gelin okşama” gibi başlıca iki evreli olarak yapılan kına törenleri, gelin ve gelinin yakınlarının kına olayını belli davranış kalıplarıyla gerçekleştirmesinden oluşur. Bu aşamalardan birincisi gelinin baba – ana evinden ayrılış temasıyla şekillenen dramatik, hüznü ezgiler eşliğinde yapılırken, ikinci aşamada bu hüznü atmosferin yerini neşeli, coşkulu, eğlenceli ezgiler ve oyunlar alır. Bu türden kına törenlerinin günümüzde hâlâ Anadolu’da yaşadığı gözlenirken, Kuzey Doğu Bulgaristan’da Deliorman Türklerinde bu törenlerin oldukça sathi bir düzeyde yaşatıldığına tanık olunur.

Bununla birlikte kına ritüelleri, Anadolu’da kadınlar arasında seslendirilen kına türkülerıyla büyük ölçüde Kuzey Doğu Bulgaristan’da Deliorman Türklerinde de benzer ve/veya “varyant” (eş ve/veya benzer metin)¹² ezgilerin seslendirilmesiyle gerçekleştirilmektedir. “Varyant” sözcüğü (*Fr. Variation*), sözlük anlamı itibarıyla 1. Bir yol şebekesi üzerinde, belli bir noktadan ayrılarak başka bir noktadan aynı yolla birleşen ikinci derecedeki yol, yan yol. 2. Masal, efsane, bilmece, oyun, gelenek vb. bir metnin, bir eserin, bir olayın aslından az çok ayrılan değişik biçimli olanı, şeklinde tanımlanmakta olup müzikte “çeşitleme” olarak da bilinir.¹³ Ayrıca, bir dildeki her türlü çeşitlenme, bazı özellikleriyle ana tipten sapmış herhangi bir şey, değişken (*median, variant, versiyon*) olarak da açıklanır.¹⁴

Boratav halk hikâyelerinin doğuşu ve yayılması konusunu açıklarken, halk hikâyelerinin unutulmuş bazı kısımlarının halk sanatçıları veya âşıklerce doldurulduğu, metin onarımı olarak ifade edilen bu işlemlerin hikâyelerde bilinçli değişikliklere yol açtığını belirtir. Böylece ortaya çıkan her yeni tema ve motifin ayrı birer telif olduğunu kabul eder ve bu türden uygulamaların sözlü geleneğin zayıflamaya başlayıp yazılı geleneğe geçiş sürecinde gerçekleştiğine değinir. Halk hikâyelerine eşlik eden türkülerin de bu süreçte kimi zaman yer değiştirdiği kimi zaman da hikâye karakterine

¹¹ Boratav, *a.g.e.*, s. 186.

¹² Bkz. Metin Ekici, *Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri*, Geleneksel Yayınları, Ankara, 2004, s. 12.

¹³ *TDK Türkçe Sözlük*, “Varyant”, C. 2 (K-Z), Yeni Baskı, s. 1552.

¹⁴ <http://www.nedirmedemek.com/varyant-nedir-varyant-ne-demek>

yakınlaştığı veya uzaklaştığı ölçüde “varyant” metinlerin ortaya çıktığına vurgu yapar.¹⁵

Türkiye’de Cumhuriyet dönemindeki Musiki İnkılabı çerçevesinde dönemin folklorcuları ve müzisyenlerince ilk kez sistemli ve kurumsal halk müziği derlemelerinin başlatıldığı, halk ezgileri ve türkülerinin ses kayıtları ve notayla belgelenmeye başlandığı düşünüldüğünde;¹⁶ türkülerin/ezgilerin en erken fotoğraflarının 1920’li yıllardan itibaren çekilebildiği görülür. Buradan hareketle 20. yy. başlarına kadar sözlü gelenek ile aktarılan bu ezgisel dağarın ilk şekilleri, seslendirilme biçemleri (tavır), seslendirilme bağlamları konusunda “ne?, nasıl?, neden?, nerede?” sorularına verilebilecek kesin yanıtlara ulaşmak mümkün değildir. Ayrıca, türkülerin/ezgilerin kayıtlar ve notalarla belgelenmesinden sonra da sözlü geleneğin tamamen bittiği ve yeniden yaratma sürecinin durdurulduğu şeklindeki bir mantığın işlemeyeceği de açıktır. Dolayısıyla TRT Türk Halk Müziği Arşivinde tespit edilmiş ve bugün itibariyle 6000’e ulaşmış olan halk müziği dağarımızdan her birinin aslında bir tür “varyant” (eş ve/veya benzer metin) olabileceği görüşü öne çıkar ki, yüzyıllar boyunca sözlü aktarım yoluyla bir nesilden diğer nesle aktarılan türkülerin/ezgilerin söz, ritim, melodi, makam ve/veya dizi, tür, seslendirme bağlamı, seslendirme biçemi vb. gibi öğeler açısından geçirmiş olduğu değişikliklerin tümü bu halk müziği dağarını ifade eder. A. O. Öztürk’ün ifadesiyle “Türk’ünün ‘otantik’ olanı da halk arasında ‘tedavül’de, yani dolaşımda olanıdır. Bu nedenle varyantların her biri halktan, yani sözlü gelenekten derlendiği ölçüde ‘otantik’tir ve asıl metin olarak değerlendirilmeyi hak eder.”¹⁷

Halk müziği araştırmacı ve yazarlarının “varyant, versiyon” sözcüklerinin kullanımı konusunda büyük ölçüde ittifakla birleştikleri görülmekle beraber bu türden türkülerin/ezgilerin açıklanması ve analizinde diğer müzik türlerinde de kullanıma girmiş bazı terimleri kullandıkları gözlenir. Bunlar arasında “çeşitleme, çatal, başkanti, solaklama, uyarlama, giydirme” gibi terimlerin kimi zaman ezgisel kimi zaman da sözlerdeki değişimi tanımlamaya ilişkin kullanımları dikkat çekmektedir.¹⁸ Türkülerin ve ezgilerin doğdukları topraklardan başka coğrafyalara taşınması ve varyant metinlerin oluşması sırasında, değişmeyen ya da söz unsuruna göre daha az değişen müziksel öğeler için ise “kalıp ezgi” tanımlaması kullanışlı ve anlamlandırıcı

¹⁵ Metin Karadağ, *Türk Halk Edebiyatı Anlatı Türleri*, 2004.

<http://www.kulturelbellek.com/hikayerin-dogusu-ve-gelisimi/>

<http://www.millifolklor.com/tr/sayfalar/91/12-.pdf> A. ELÇİ.

<http://www.idildergisi.com/makale/pdf/1344528299.pdf> R.USLU.

¹⁶ Bkz. F. Reyhan Altınay, *Cumhuriyet Döneminde Türk Halk Müziği (Kitaplar – Makaleler – Nota Yayınları)*, Balçova Kaymakamlığı Yayınları, Meta Basım, İzmir, 2004.

¹⁷ Bkz. Ali Osman Öztürk, “Ahmet Sefa Odabaşı’nın Aktardığı Türküler Üzerine”,

<http://www.aliosmanozturk.8m.com/konyaturkuleri.htm>

¹⁸ Bkz. Recep Uslu, “Müzik Terimlerindeki Karmaşanın Akademik Çalışmalara Yansıması: Rijinal, Nazire, Çeşitleme, Varyant, Aranjman, Cover, İcra”, *İDİL*, 2012, Cilt 1, Sayı 2 / Volume 1, Number 2.

Bu konuda ayrıca bkz. A. Dundes, “Doku, Metin, Konteks,” Çev. Metin Ekici, *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 1*. (Yay. Haz. M. Öcal Oğuz, Metin Ekici vd.), Geleneksel Yayınları, Ankara, 2006; Onur Akdoğu, *Türk Müziğinde Türler ve Biçimler*, İzmir, 2003; Vural Sözer, *Müzik Ansiklopedik Sözlük*, İstanbul, 1996; Nejat Birdoğan, *Notalarıyla Türkülerimiz*, Özgür Yayın Dağıtım, İstanbul, 1988; Mahmut Ragıp Gazimihal, *Musiki Sözlüğü*, İstanbul, 1961.

bir iş görmekte; yeniden yaratma sürecinde bir tür müziksel taşıyıcı görevini üstlenmektedir. Bu taşıyıcı kalıp ezgiler, türkülerin derlendikleri yörelerde öne çıkarak, o yerelin halk müziği karakteristiğinin – üslup ve tavrın – özünü/usaresini oluşturduğu için "çekirdek ezgi kalıbı" ya da "baskın kalıp ezgi" olarak da tanımlanabilir.¹⁹

Bulgular

Türklerin 11. yy.dan itibaren Orta Asya'dan batıya doğru fetih ve göçlerinin bir bölümü Hazar ve Karadeniz'in kuzeyinden Tuna Boyları'na kadar uzanmıştır. Batı Hunlarının kavimler göçünün ardından Avarlar, Peçenekler, Uzlar, Kıpçaklar (Kumanlar) ve Bulgarlar aynı yolu takip ederek, Balkanlara yerleşip bu toprakları yurt edinmişlerdir. 14. yy.dan itibaren Anadolu'dan da gönderilen Müslüman ve Türk topluluklarıyla bu topraklar "Rumeli" olarak adlandırılmıştır. Osmanlılar'ın bu fethi askeri olmaktan çok manevi ve dinsel önderler sayesinde gerçekleştirilmiş olup bunların başlıcalarından biri de Bulgaristan Deliorman'da Demir Baba Tekkesi'dir.²⁰ Günümüzde de Bulgaristan'da yaşayan Sünni ve Bektaşî/Alevî Türklerin nüfus dağılımı bakımından çoğunlukta oldukları bölge kuzey – doğuda "Deliorman" bölgesidir.

Kuzey Doğu Bulgaristan'da Deliorman Türklerinin önemli bir bölümünün yaşadığı Rusçuk, Razgrat ve Şumnu'ya bağlı köylerde 27 – 31 Ağustos 2013 tarihlerinde "düğün gelenekleri" bağlamında alan araştırması ve belgeleme çalışmaları gerçekleştirilmiş; Rusçuk'a bağlı Yeniceköy ve Ödennik Köyü, Razgrat'a bağlı Torlak ve Caferler Köyü ile Şumnu'ya bağlı Çukurköy'de kadınlarla yapılan görüşme, gözlem ve kayıtlarla düğün pratikleri ve bu pratiklerin bağlamında seslendirilen kına – düğün havaları, dikkate değer ölçüde ve nitelikte halk müziği dağarını gözler önüne sermiştir.

1. Varyant: Torlak Köyü (Tsar Kaloyan)

28.08.2013 Çarşamba günü Torlak Köyü – Tsar Kaloyan'da gerçekleştirilen alan kayıtlarında, yöredeki kadınlardan düğün – kına havaları derlenmiştir. Bu yöredeki düğün pratiklerinde en çok seslendirilen türkü metni olarak "Ak Bakırlar Susuz Kaldı" sözleriyle başlayan türkü kaydedilmiştir. Kaynak kişiler bu türküyü geçmişte büyüklerinden dinlemiş olduklarını ve düğünlerde seslendirdiğini belirtmişlerdir. Bu türkü Rumeli – Silistre – Aşağıbağva köyünden derlenmiş olup "ak bakırlar susuz kaldı" dizleriyle Anadolu'ya da taşınmıştır. Türkü Deli Orman Türkleri'nin düğün geleneklerinde çok bilinen ve yaygın olarak seslendirilen bir kına türküsü olup türkünün dizeleri de bu yörelerde oldukça sık karşılaşılan 8 heceli "semai" biçimindedir. Türküde işlenen ayrılık teması, lirik ve pastoral öğelerle de güçlendirilmiştir. Bu türküde 5 – 7 – 9 vuruşlu aksak tartımların çeşitli düzümlemlerle bir

¹⁹ F. Reyhan Altınay, "Dinar Halk Müziğinin Anayasası: Kerem Havaları", *I. Uluslararası Marsyas Kültür, Sanat ve Müzik Festivali Sempozyum/Panel Bildirileri*, Afyonkarahisar – Dinar, 7 – 8 Mayıs 2010, ss. 73 – 91.

²⁰ Bkz. Hüseyin Yaltrık, *Trakya Bölgesinin Tasavvufî Halk Müziği (Notalarıyla Nefesler – Semahlar)*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2002.

araya gelmesinden 12 – 14 – 15 zamanlı bir ritmik yapı oluşmuştur. Türküye ilişkin bilgiler ve türkünün söz/ezgi metni şöyledir:

Kaynak Kişi(ler) : Hatice Aliyeva Çakalova. 1940, Torlak köyü doğumlu.
Mühterime İmam. 1947, Torlak köyü doğumlu.
Emine Karaman. 1951, Popova köyü doğumlu.

Kayıt yeri : Torlak Köyü
Kayıt tarihi : 28.08.2013
Türü : Kına düğün türküsü
Alan Kayıtları : Hüseyin YALTIRIK – F. Reyhan ALTINAY

AK BAKIRLAR SUSUZ KALDI

I

AK BAKIRLAR SUSUZ KALDI
YÜKSEK EVLER ISSIZ KALDI
ANASINLA BABASI KIZSIZ KALDI
Bağlantı
GARİP GARİP ÖTME BÜLBÜL
DERDE DERMAN KATMA BÜLBÜL

II

URUN GELİNİN KINASINI
AYLETMEYİN ANASINI
GİYDİRİN GELİNİN RUBASINI
AYLETMEYİN BUBASINI
Bağlantı
GARİP GARİP ÖTME BÜLBÜL
DERDE DERMAN KATMA BÜLBÜL

III

AH BÜLBÜLÜM ÖTER MİSİN?
KAFESLERDE GİZLİ MİSİN?
Bağlantı
GARİP GARİP ÖTME BÜLBÜL
DERDE DERMAN KATMA BÜLBÜL

AK BAKIRLAR SUSUZ KALDI

Yöre: Torlak Köyü /Deliorman/Bulgaristan
Kaynak Kişi: Hatice Çakalova

Derleyen: F.R. Altınay-H. Yaltrık
Derleme Tarihi: 2013
Notalayan: F. Reyhan Altınay

AK BAKIRLAR SUSUZ KALDI
YÜKSEK EVLER İSSİZ KALDI
ANASINNAN BABASI KIZSIZ KALDI
GARİP GARİP ÖTME BÜLBÜL
DERDE DERMAN KATMA BÜLBÜL

Fotoğraf: Desislava Tiholova – Mecbure Efraimova

Fotoğraf: Desislava Tiholova – Mecbure Efraimova

2. Varyant: Razgrat – Caferler Köyü (Sevar)

28.08.2013 Çarşamba günü ikinci olarak Razgrat'a bağlı Caferler (Sevar) Köyünde alan kayıtları yapılmıştır. Caferler bir Bektaşî/Alevî köyü olup köyün kadınlarından düğün pratikleri ve kına-düğün havaları derlenmiştir. Düğün türkülerinin dışında köyün halk müziği ürünleri arasında özellikle pastoral temanın öne çıktığı ve bazı kalıp davranışların eşliğinde "mizansenli ve mizahi" öğelerle seslendirilen türküler de mevcuttur. "Ak bakırlar susuz kaldı" sözleriyle başlayan kına havasının bu köyde yaşayan Türklerin de düğün gelenekleri bağlamında seslendirildiği gözlenmiştir. Caferler köyü kadınlarının iki dize üzerinde tekrarlayarak seslendirdikleri bu kına havasının ezgisi, burada kayıt edilen bir başka kına havasının ezgisiyle aynıdır. Bu varyant kına havasına ilişkin bilgiler ve türkünün söz/ezgi metni aşağıda sunulmuştur:

Kaynak Kişi(ler) : Mükerrerem Aliyeva Eyübova. 1937, Caferler doğumlu.
Emiş Aliyeva Kocaibramova, 1936, Caferler doğumlu.
Zümre Öner. 1941, Yenice Köyü doğumlu.
Fatma Sadıkova

Kayıt yeri : Caferler Köyü

Kayıt tarihi : 28.08.2013

Türü : Kına havası

AK BAKIRLAR SUSUZ KALDI

AK BAKIRLAR SUSUZ KALDI

YÜKSEK EVLER KIZSIZ KALDI

Fotoğraf: Desislava Tiholova – Mecbure Efraimova

AK BAKIRLAR SUSUZ KALDI

Yöre:Caferler Köyü /Deliorman/Bulgaristan
Kaynak Kişi: Emiş Ali Kocaibrahim-Zümre Öner
Mükerrem Halilova Eyubova

Derleyen: F.R. Altınay-H. Yalırık
Derleme Tarihi: 2013
Notalayan: F. Reyhan Altınay

AK BA KIR LAR SU SUZ KAL DI

YÜK SEK EV LER IS SIZ KAL DI

KIZ A NA SI KIZ SIZ KAL DI

GA RİP GA RİP ÖT ME BÜL BÜL

DER Dİ ME DERT KAT MA BÜL BÜL

AK BAKIRLAR SUSUZ KALDI
YÜKSEK EVLER ISSIZ KALDI
KIZ ANASI KIZSIZ KALDI
GARİP GARİP ÖTME BÜLBÜL
DERDİME DERT KATMA BÜLBÜL

3. Varyant: Ödennik (Yudelnik)

30.08.2013 Cuma günü Ödennik (Yudelnik) köyünün kadınlarından düğün gelenekleri ve kına – düğün havaları kaydedilmiştir. Bu "kına havası" gelinin kınası sırasında kadınlar tarafından seslendirilmektedir. "Elimi soktum a astara" sözleriyle başlayan bu kına havası; üç dizeli sözlere dört dizeli nakaratın eklenmesiyle oluşmuş olup "ak bakırlar susuz kaldı" dizesiyle başlayan bölümü III. üçlükte yer almıştır. Kına havasının şiir yapısı çoğunlukla 8 heceli kısmen de 7 heceli üçlükler ile 10 heceli bağlantı kıtalarından oluşmaktadır. Türkünün sözlerinde "olayor, sarayor, gideyor" vb. gibi yerel dil özellikleri belirgin bir biçimde öne çıkmaktadır. Bu türkünün ritmik karakterinde (2+3+2+2) düzümlü 9 vuruşlu aksak bir tartım hâkim olmasına rağmen, kaynak kişiler seslendirme sırasında her dize ve müzik cümlesinin sonunda bir tür "puandorg" (*pointdorg*) yapmak suretiyle ezginin periyodik gidişini esnekleştirmekte ve "ayrılık" temasını daha kuvvetlendirici farklı bir etki yaratmaktadırlar. "Ak bakırlar susuz kaldı" kına havasının bu üçüncü varyantına ilişkin bilgiler ve türkünün söz/ezgi metni aşağıda yer almaktadır:

Kayıt yeri	: Ödennik (Yudelnik) Köyü
Kayıt tarihi	: 30.08.2013
Kaynak kişi(ler)	: Fatma Salim, 1953 Ödenlik Köyü doğumlu. Şaziye Yusuf Hasanov, 1936 Ödennik Köyü doğumlu. Münevver Ali Yahya, 1939 Ödennik Köyü doğumlu. Haseniye Daim, 1948 Ödennik Köyü doğumlu.
Türü	: Kına havası

ELİMİ SOKTUMA ASTARA

I

ELİMİ SOKTUM A ASTARA
KOLUMU KESTİ YA TESTERE
MEVLÂM ŞİRİN GÖSTERE

Bağlantı

A CANİM DA KIZ GELİN OLA(U)YOR
OLA(U)YOR DA GAM BİZİ SARA(I)YOR
AĞLAMA GELİN HANIM AĞLAMA
GİDE(i)YORSUN EN GÜZEL OĞLANA

II

ATLADI GEÇTİ YA EŞİĞİ
SOFRADA KALDI YA KAŞIĞI
GİTTİ YA EVLERİN YARAŞIĞI

Bağlantı

A CANİM DA KIZ GELİN OLAYOR
OLAYOR DA GAM BİZİ SARAYOR
AĞLAMA GELİN HANIM AĞLAMA
GİDEYORSUN EN GÜZEL OĞLANA

III

AK BAKIRLAR SUSUZ KALDI
YÜKSEK EVLER KIZSIZ KALDI
ANALAR BABALAR KIZSIZ KALDI

Bağlantı

A CANİM DA KIZ GELİN OLAYOR
OLAYOR DA GAM BİZİ SARAYOR
AĞLAMA GELİN HANIM AĞLAMA
GİDEYORSUN EN GÜZEL OĞLANA

IV

KİTLİ SANDİK AÇILDI
ALACAĞA BONCUK SAÇILDI
KIZIN BAHTİ AÇILDI

Bağlantı

A CANİM DA KIZ GELİN OLAYOR
OLAYOR DA GAM BİZİ SARAYOR
AĞLAMA GELİN HANIM AĞLAMA
GİDEYORSUN EN GÜZEL OĞLANA

Fotoğraf: Gönül Mehmedova

AK BAKIRLAR SUSUZ KALDI

Yöre: Ödennik Köyü / Deliorman / Bulgaristan
Kaynak Kişi: İsmiğül Ramadan - Asemiye Dailova
Minever Alieva - Şaziye Yusuf Pomak

Derleyen: F.R. Altınay-H. Yalırık
Derleme Tarihi: 2013
Notalayan: F. Reyhan Altınay

AK BAKIRLAR SUSUZ KALDI
YÜKSEK EVLER KIZSIZ KALDI
ANALAR BABALAR KIZSIZ KALDI
OLAYOR DA KIZ GELİN OLAYOR
OLAYOR DA GAM BİZİ SARAYOR

(Not: Yörenin "ağzı" Anadolu'da Kilis ağzına benzerlik göstermekte; "oluyor", "oluyor"; "sarıyor", "sarıyor" biçiminde söylenmekte ve konuşulmaktadır.)

4. Varyant: Rumeli – Silistre – Aşağıbağva

Bu kına havasının bir diğer varyantı TRT Türk halk müziği repertuarında yer almıştır. Necmi Berbergil'in Osman Şanlıtuna'dan derlediği bu türkü de "ak bakırlar susuz kaldı" sözleriyle başlayıp üç dizeli ve iki dizeli bağlantılardan oluşmaktadır. Türkü 13/8'lik tartım ve (2+3+2+2+2) düzümünde bir ritmik yapıya sahiptir. Türkünün ezgisel yapısı si kararlı "si – do – re – mi – fa# - sol" olmak üzere 6 perdeden oluşmuş ve "Segâh" makamı dizisine benzerdir. Türkünün söz ve ezgi metni aşağıda yer almaktadır:

AK BAKIRLAR SUSUZ KALDI

Yöre : RUMELİ – Silistre – Aşağıbağva
 Kaynak kişi : Osman ŞANLITUNA
 Derleyen : Necmi BERBERGİL

AK BAKIRLAR SUSUZ KALDI
 KIZ ANNESİ KIZSIZ KALDI
 YÜKSEK EVLER ISSIZ KALDI

Bağlantı
 SARSAM UYANMAZ UYANMAZ
 O KIZ BİZİ BİYENMEZ

EVLERİ VAR DÖRT DİREKLİ
 BİR YÂRİM VAR TAŞ YÜREKLİ
 YANAKLARI AL PEMBELİ

Bağlantı
 SARSAM UYANMAZ UYANMAZ
 O KIZ BİZİ BİYENMEZ

EVLERİ VAR SU BAŞINDA
 BENLERİ VAR SOL KAŞINDA
 SARAMADIM GENÇ YAŞIMDA

Bağlantı
 SARSAM UYANMAZ UYANMAZ
 O KIZ BİZİ BİYENMEZ

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUAR SIRA NO: 3371
İNCELEME TARİHİ: 17.1.1990

YÖRESİ

TUNA BOYU (AŞAĞI BAĞVA)

KİMDEN ALINDIĞI

OSMAN (USTA) ŞANLITUNA

SÜRESİ:

DERLEYEN

NECMİ BERBERGİL

DERLEME TARİHİ

NOTAYA ALAN

NECMİ BERBERGİL

GELİN ÇIKARMA HAVASI (Ak bakırlar)

(SAZ.....)

AK BA KIR LAR SU SUZ_ KA _L DI _

KI ZAN_ NE_ Sİ_ KIZ SIZ_ KA _L DI _

YÜKSEK EV LER İS SIZ_ KA _L DI _

SAR SAM_ U_ YAN_ MAZ U_ YA _N MA _Z

O KIZ Bİ Zİ Bİ_ YEN_ MEZ Bİ_ YE _N ME _Z

-1-

AK BAKIRLAR SUSUZ KALDI
KIZ ANNESİ KIZSIZ KALDI
YÜKSEK EVLER İSSİZ KALDI

— BAĞLANTI —

-2-

EVLERİ VAR DÖRT DİREKLİ
BİR YARIM VAR TAŞ YÜREKLİ
YANAKLARI AL PİMBELİ

— BAĞLANTI —

-3-

EVLERİ VAR SU BAŞINDA
BENLERİ VAR SOL KAŞINDA
SARAMADIM GENÇ YAŞIMDA

— BAĞLANTI —

— BAĞLANTI —

SARSAM UYANMAZ UYANMAZ
O KIZ BİZİ BİYENMEZ BİYENMEZ

5. Varyant: Sinop

Bu makalede incelenen “ak bakırlar susuz kaldı” kına havasının son varyant da Sinop’tan Remziye Güven’den Ferruh Güven’in derlediği türküdür. Bu varyantta “bakır” sözcüğü “bakraç” olarak yer almış ve türkü “ak bakraçlar susuz kaldı” sözleriyle başlamıştır. Bu türkü de 4. varyantta olduğu gibi üç dizeli ve iki dizeli bağlantılardan oluşmuştur. Türkünün 5/8’lik tartım ve (2+3) düzümlü bir ritmik yapısı vardır. Bu varyantın ezgisel yapısı ise lâ kararlı “lâ – si b2 – do – re – mi” olmak üzere 5 perdeli “Hüseyni 5’li” bir diziyeye sahiptir. Türkünün söz ve ezgi metni aşağıda yer almaktadır:

AK BAKRAÇLAR SUSUZ GALDI

Yöre : SİNOP
Kaynak kişi : Remziye GÜVEN
Derleyen : Ferruh GÜVEN

AK BAKRAÇLAR SUSUZ GALDI
BÜYÜK EVLER ISSIZ KALDI
GİZ ANASI GİZSİZ KALDI (hey anam)

Bağlantı
OĞLUN GÜVEYİ OLAYI (HEY ANAM)
GELİN EVİNE GELEYİ

ATIMIN GUYRUĞU DÜĞÜM
YÜREĞİME VURDU DÜĞÜN
AYRILIK GÜNÜMÜZ BUGÜN

Bağlantı
OĞLUN GÜVEYİ OLAYI (HEY ANAM)
GELİN EVİNE GELEYİ

GÜVEYİ BAHÇEDE GEZER
SARIĞINA GÜLLER DİZER
GÜVEYİ GELİNDEN GÜZEL

Bağlantı
OĞLUN GÜVEYİ OLAYI (HEY ANAM)
GELİN EVİNE GELEYİ

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUAR SIRA NO:3515
İNCELEME TARİHİ : 20.7.1990

DERLEYEN
FERRUH GÜVEN

DERLEME TARİHİ
25.2.1990

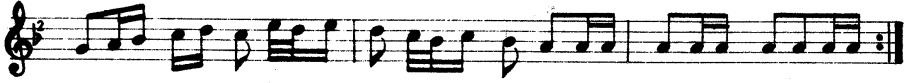
YÖRESİ
SİNOP ÇEVRE KÖYLERİ

AK BAKRAÇLAR SUSUZ GALDI

KİMDEN ALINDIĞI
REMZİYE GÜVEN

NOTAYA ALAN
FERRUH GÜVEN

SÜRE : ♩ =66

AK BAK RAÇ LAR SU SUZ GA L DI
A TI MIN GUY RU ĞU DÜ GÜ M
GÜ VE Yİ BAH ÇE DE GE ZE R

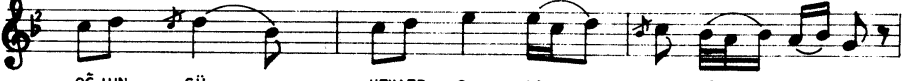
BÜ YÜK EV LE R İS Sİ Z GA L DI
YÜ RE Ğİ ME VUR DU DÜ GÜ N
SA RI Ğİ NA GÜL LE R Dİ ZE R

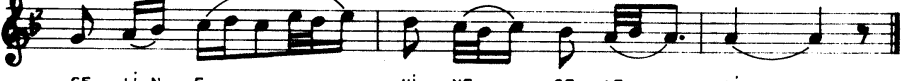
GIZA NA Sİ GİZ SİZ GA L Dİ HE Y A NAM
AY RI LI K GÜ NÜ MÜZ BU ZEL " " " "

OĞ LUN GÜ VEY LE R O LA Yİ
" " " " " " " "

OĞ LUN GÜ VEYLER O LA Yİ HE Y A NAM
" " " " " " " "

GE LİN E Vİ NE GE LE Yİ
" " " " " " " "

MÖZBLAK

Sonuç

Bu makalede Anadolu ve Kuzey Doğu Bulgaristan Deliorman Türklerinin düğün – kına havalarında ortak bir halk müziği ürünü olan “Ak Bakırlar Susuz Kaldı” türküsünün varyantları üzerinde bir inceleme sunulmuştur. Kına – düğün pratikleri bağlamında kadınlar arasında seslendirilen türkülerden gerek Anadolu gerekse Bulgaristan Deliorman coğrafyasında oldukça yaygın olduğu gözlenen ve kayıtlarla belgelenen bu kına havası da gösteriyor ki, türküler/ezgiler doğdukları ya da ortaya çıktıkları coğrafyalardan oldukça uzak diğer coğrafyalara sözleri ve/veya ezgileriyle taşınmaktadır. Bu taşınma sürecinde göçler başta olmak üzere çeşitli toplumsal olaylar ve olgular etkili olmakla birlikte halk müziğinin ve sözlü kültür ürünlerinin anonimleşme sürecinde dilden – dile, nesilden – nesle olarak açıklanan bir yolu izlediği açıkça gözlenebilmektedir. Bunun yanı sıra türkülerin/ezgilerin taşınması ve aktarılmasında “kalıp ezgiler, çekirdek ezgi kalıpları” müziksel birer taşıyıcı işlevini üstlenmekte; türkünün taşındığı/aktarıldığı sosyo-kültürel bağlam, yerel dil, üslup ve tavır, yerel müzik karakteristikleri gibi nedenler ile halk sanatçıları, yerel müzisyenler, kaynak kişilerin yeniden yaratma süreçlerinde de birer “varyant/versiyon” a diğer bir deyişle “eş/benzer metne” dönüşebilmektedir.

Son söz olarak kına – düğün türkülerini konusunda da, Anadolu coğrafyasında yaşamış en eski topluluklardan günümüze evlenme ve düğün törenleri oldukça çeşitli ve karmaşık ritüeller bütününden meydana gelmiştir. Tarihsel arka planda çok çeşitli kültürel katmanlarca biçimlendiği anlaşılan evlenme – düğün geçiş evresine ilişkin sadece Anadolu’da değil, Türk topluluklarının yaşadığı diğer coğrafyalardaki geleneklerin incelenmesi ve analiz edilmesi insanlık kültürüne değerli katkılar sunacaktır. Bulgaristan’da yaşayan Türk topluluklarının düğün gelenekleri ise bu ritüeller içinde özel bir öneme ve konuma sahiptir.

Kaynakça

- ALTINAY**, F. Reyhan. *Cumhuriyet Döneminde Türk Halk Müziği (Kitaplar – Makaleler – Nota Yayınları)*, Balçova Kaymakamlığı, Yayınları, Meta Basım, İzmir, 2004.
- ALTINAY**, F. Reyhan. “Dinar Halk Müziğinin Anayasası: Kerem Havaları”, *I. Uluslararası Marsyas Kültür, Sanat ve Müzik Festivali Sempozyum/Panel Bildirileri*, Afyonkarahisar – Dinar, 7 – 8 Mayıs 2010.
- BİRDOĞAN**, Nejat. *Notalarıyla Türkülerimiz*, Özgür Yayın Dağıtım, İstanbul, 1988.
- BORATAV**, Pertev Naili. *100 Soruda Türk Folkloru*, Gerçek Yayınevi, 5. Baskı, İstanbul, 1999.
- DARGA**, A. Muhibbe. *Anadolu’da Kadın (On Bin Yıldır Eş, Anne, Tüccar, Kraliçe)*, Yay. Haz. Emine Çaykara, YKY, İstanbul, 2011.
- DUNDES**, A. “Doku, Metin, Konteks,” Çev. Metin Ekici, *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 1*. (Yay. Haz. M. Öcal Oğuz, Metin Ekici vd.), Geleneksel Yayınları, Ankara, 2006.
- EKİCİ**, Metin. *Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri*, Geleneksel Yayınları, Ankara, 2004.
- EMİROĞLU** Kudret – Suavi Aydın, *Antropoloji Sözlüğü*, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 2003.
- ERGUN**, Doğan. *100 Soruda Sosyoloji Elkitabı*, İmge Kitabevi, 8. Baskı, Ankara, 2006.
- GAZİMİHAL**, Mahmut Ragıp. *Musiki Sözlüğü*, İstanbul, 1961.
- HANÇERLİOĞLU**, Orhan. *Toplumbilim Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, 2. Basım, İstanbul, 1996.
- KARADAĞ**, Metin. *Türk Halk Edebiyatı Anlatı Türleri*, 2004.

MARSHALL, Gordon *Sosyoloji Sözlüğü*, (Çev: O. Akınhay – D. Kömürcü), Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 1999.

SÖZER, Vural. *Müzik Ansiklopedik Sözlük*, İstanbul, 1996.

TDK *Türkçe Sözlük*, "Varyant", C. 2 (K-Z), Yeni Baskı, s. 1552.

USLU, Recep. "Müzik Terimlerindeki Karmaşanın Akademik Çalışmalara Yansıması: Rijinal, Nazire, Çeşitleme, Varyant, Aranjman, Cover, İcra", *İDİL*, 2012, Cilt 1, Sayı 2 / Volume 1, Number 2.

YALTIRIK, Hüseyin. *Trakya Bölgesinin Tasavvufi Halk Müziği (Notalarıyla Nefesler – Semahlar)*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2002.

İnternet kaynakları

ÖZTÜRK, Ali Osman. "Ahmet Sefa Odabaşı'nın Aktardığı Türküler Üzerine"

<http://www.aliosmanozturk.8m.com/konyaturkuleri.htm>

<http://www.nedirnedemek.com/varyant-nedir-varyant-ne-demek>

<http://www.kulturelbellek.com/hikayerin-dogusu-ve-gelisimi/>

<http://www.millifolklor.com/tr/sayfalar/91/12-.pdf>

<http://www.idildergisi.com/makale/pdf/1344528299.pdf>